

„Odvráť zrak svoj, utri oči tvoje, plné slz, stíš tlkot srdca tvojho a obzri si kraj tento, kde sme vkročili“ (Sirácky, s. 55). Pravda, u viacerých „neznámych“ autorov (okrem D. Okáliho a J. Zindru tu hodno spomenúť aj J. Tomášika-Dumína, A. Siráckeho, resp. E. Urxa) je predsa len možné identifikovať náznaky zlepšovania, prezrádzajúce v tejto (v podstate juvenilnej) tvorbe prítomnosť talentu. Škoda, že okolnosti rôzneho charakteru zabránili jeho plnému rozvinutiu.

Tieto konštatovania však nijako nemôžu znižovať hodnotu antológie ako celku. Naopak, zaiste ide o jeden z najvýraznejších i najdôležitejších edičných počínov na poli slovenskej literatúry prinajmenšom v ostatných desaťročiach. Ťažko sa tiež možno priediť so záverečnou okridlenou formulkou o tom, že sprístupnené prózy „majú stále viac čo povedať i dnes“ (Habaj, s. 452) – aj keď výskyt podobných formuliek zvyčajne indikuje opak. Predsa by sa však zo strany redaktora žiadal kritickejší odstup – a to nielen v zmysle umeleckej hodnoty, ale aj ich ideového (ideologického) obsahu. Najmä, keď našej ťažko skúšanej súčasnosti „hovoria“ o príkladnom sovietskom Rusku, ale občasne aj o všemocných „židovských agentoch“ (Elen, s. 188), respektíve o imperializme a kapitalizme ako o „otcovi“ a „matke“ prvej svetovej vojny (Elen, s. 198). Viem, v zmysle zásad literárnej vedy trochu nekorektná požiadavka, navyše dvojsečná. Keďže však hovoríme o prózach, ktoré zväčša ani nechceli byť „len“ literatúrou, azda je namieste.

Matej Masaryk

JANECOVÁ, Tamara. *Proti wetrysku. O prózach M. Kopcsaya.*

Bratislava: Literárne informačné centrum, 2022. ISBN 978-80-8119-144-2.

Monografia *Proti wetrysku* s podtitulom *O prózach M. Kopcsaya* (2022) je knižným debutom literárnej vedkyne Tamary Janecovej.

Zároveň ide o prvú takúto reflexiu diela Máriusa Kopcsaya, ktoré predstavuje stabilnú súčasť slovenskej prózy posledných desaťročí. Publikácia vyšla v edícii Hľadanie súčasnosti a svojim prepracovaným vizuálnym stvárnením už na prvý pohľad korešponduje s monografiou Petra Darovca *On, Pišťanek* (2020).

Z hľadiska obsahovej stránky je koncepcia publikácie premyslená. Možno sledovať jej dva základné rozmery. Na jednej strane sa pozornosť venuje analyticko-interpretáčnemu približovaniu Kopcsayovej poetiky, na druhej strane sa charakterizuje fungovanie autorovho diela v rámci literárneho života. Práve týmto druhým rozmerom sa jeho pomerne rozsiahla tvorba vhodne kontextualizuje. Organickú súčasť monografie tvorí rozhovor s M. Kopcsayom, ďalej kalendárium jeho života a diela, prezentácia niekoľkých literárnokritických ohlasov či súpis personalnej bibliografie. Celkovú atmosféru z čítania dotvárajú ilustrácie Ivany Šátokovej, ktoré podčiarkujú kľúčové myšlienky knihy. O prepojenosti jednotlivých zložiek svedčí aj samotný názov *Proti wetrysku*, v ktorom možno čítať alúziu na román *Domov* (2005). Takáto koncepcia publikácie vytvára plastickejší obraz Kopcsayovho diela.

Interpretačná časť monografie pozostáva z troch kapitol, ktoré nie sú od seba izolované, ale navzájom sa dopĺňajú a spoluvytvárajú ucelenejšiu analýzu autorovej poetiky. Autorka sa pri analýze textov zameriava na tri kľúčové tematické okruhy: priestor, telesnosť a myseľ. Kopcsayovo narábanie s týmito kategóriami skúma na základe rozboru viacerých jeho poviedok, noviel a románov, pričom dôležitou súčasťou jej prístupu je komparačný aspekt. Svoju pozornosť neobracia iba na Kopcsayove texty, ale poukazuje aj na mnohé paralely s dielami iných domácich a zahraničných autorov (Janko Jesenský, Franz Kafka, Martin Kukučín, Stanislav Rakús, Rudolf Sloboda a i.). Napriek pomerne

rozsiahlemu uchopeniu Kopcsayovej poetiky sa však jej reflexia nevyčerpáva, na čo upozorňuje aj samotná autorka: „Nepôjde o komplexný obraz autorovej tvorby, ale o výberový prierez a vyzdvihnutie umeleckých stránok jeho diela, ktoré vnímam ako esteticky príťažlivé a hodnotné“ (s. 11). Silnou stránkou týchto kapitol je vecnosť. Interpretačné uchopenie Kopcsayových diel nie je zbytočne abstraktné či vágne, T. Janecová prináša originálne postrehy, podložené vhodnými odkazmi na dané texty.

V súvislosti s priestorom si autorka všíma jeho rôznorodosť. Rozlišuje tri základné typy priestorového zasadenia deja: verejný, súkromný a prírodný. Zdôrazňuje, že od priestoru závisí aj jazykové stvárnenie danej scény: „Pri reflexiách prírodného priestoru sa nápadne mení štylistika aj modus rozprávania. Reč nadobúda pátos, pestrosť, objavujú sa pomalé, pokojné, košaté vety“ (s. 24). Tiež poukazuje na korešpondenciu medzi priestorom a vnútorným prežívaním protagonistu, resp. celkovým ideovým vyznením diela. Spolu s tým uvažuje nad tematizovaním súkromného a mestského prostredia (v protipóle k prírodnému prostrediu) ako problematického priestoru, v ktorom sa rozvíja motív outsiderstva hlavného hrdinu. Podľa T. Janecovej predstavuje stvárnenie priestoru jeden zo základných interpretačných kľúčov Kopcsayovho diela: „Celkovo možno konštatovať, že priestor zohráva v štruktúre textov jednu z ústredných úloh a čítaním priestoru Kopcsayových próz sa možno priblížiť ku Kopcsayovmu čítaniu sveta“ (s. 40).

V prípade telesnosti sa pozornosť venuje najmä narábaniu s motívmi ako choroba, alergia, nadváha, slabnutie zraku atď. T. Janecová uvažuje, že aspekt telesnosti je sproblematicovaný podobným spôsobom, ako je to aj v prípade priestoru. Zároveň si všíma, že fyzické nedostatky sú konštantným, resp. invariantným znakom Kopcsayových

protagonistov: „Telesnosť je v Kopcsayových textoch tematizovaná ako problematická súčasť existencie hlavného hrdinu. Typický je pre neho konštantný súbor fyzických vlastností: je nízky, tučný, nosí okuliare, má dlhšie mastné vlasy, svetlú pokožku so znamienkami“ (s. 60).

Tretia interpretačná kapitola je venovaná mysli, resp. vnútornému prežívaniu či úvahám protagonistov. Do popredia vystupuje ironický postoj a grotesknosť pri poukazovaní na iracionalitu dobovej slovenskej reality. Podľa T. Janecovej je protagonista rozoberaných próz vo všeobecnosti „tragikomickým hrdinom. Jednotaj analyzuje a ironicky reflektuje seba i svoje okolie“ (s. 12).

Z kritických ohlasov na Kopcsayovu tvorbu autorka vybrala sedem, ktorých úryvky uvádza v príslušnej kapitole. V tejto časti by však bolo podnetné uviesť aj ďalšie ohlasy, ktoré by vo väčšej miere dotvorili obraz o hodnotení daných diel kritikmi. Ide najmä o tie recenzie, na ktoré sa autorka odvoláva aj v interpretáciách. Taktiež by bolo prínosné venovať v tejto časti priestor aj jasnejšiemu zosumarizovaniu tendencií literárnokritickej reflexie Kopcsayovho diela.

Monografia T. Janecovej sa vyznačuje koncepcnosťou a literárnovedným zanietením, čo z nej vytvára veľmi cenný príspevok do odborného diskurzu o tvorbe M. Kopcsaya, resp. o súčasnej slovenskej próze ako takej.

Dominik Vančo